

наредбом. Већ у првој половини XVII вијека аустриски новац је увелико колао у Ријеци, ма да се још увијек понегде задржала и употреба ранијег млетачког новца.¹⁰⁾

Ђорђе Д. Миловић

ПРОЦЕС ПРОТИВ РАДА ВУКОВА, СОТЕНИЋКОГ КНЕЗА 1686 ГОДИНЕ У КОТОРУ

Од самог избијања Морејског рата (1684—1699) Млечани су, преко которског ванредног провидура Антонија Зена, настојали придобити у борби против Турака херцеговачка, брђанска и црногорска племена. Зенов рад на придобијању племена помагао је, и то осјетно, владика Рувим Бољевић, а затим владика Висарион Бориловић, али га је ометао скадарски паша Сулејман Бушатлија, упућујући оштре пријетње на рачун оних који буду пришли Млечанима, но и поред тога провидур Зено је имао успјеха. Најтеже му је ишло са Црмницом, гдје је скадарски паша имао својих приврженика, а нарочито у личности сотонићког кнеза Рада Вукова, који се залагао за његове интересе изражавајући јако непријатељство према Млетачкој Републици. Зато је Зено — пошто је више пута узалудно позивао кнеза Рада у Котор с намјером да га придобије за млетачку ствар — да би отклонио његов штетан утицај, одлучио да га ухвати и убије, те је преко својих повјерљивих људи дуго пратио његово кретање. Тек 5 новембра 1686 године успјело је Јанку Вулову из Риђана да уз помоћ 13 хајдука изврши његово хватање. О овоме је командант Будве, Пиетро Перини, већ 6 новембра извијестио ванредног провидура.¹⁾ Каже да је, иако је према његовом провидуровом, наређењу ухаћање већ давно почело, тек сада успјело хватање кнеза Рада. Опширно описује и начин на који је извршено ово хапшење, с чему ће касније бити говора. Затим каже да је приликом спровођења сотонићког кнеза са обале пред Будвом до будванског затвора народ изражавао опште радовање, и да тај народ радије види везаног овог црмничког кнеза него било којег турског команданта. Каже и то да је кнез Раде нудио за откуп 100 цекина људима који су га ухватили. На крају, увјеравајући да је затвореник под строгом стражом, тражи од провидура да му пошаље из Котора добре ланце да би обезбјеђење било потпуно и додаје да ће чим прије упутити у Котор мајора Галија ради примања даљих наређења у вези са кнезом Радом.

¹⁰⁾ G. Kobler: op. cit., vol. II, pag. 95—98.

¹⁾ Државни архив у Котору (ДАК) Управно-политички списи (УП) 545/II.

Истота дана и паштровски капетан Марко Бошковић извјештава провидура о хватању кнеза Рада.²⁾ Наводећи исте податке садржане у Перинијевом извјештају, додаје да је кнез Раде злочинац и један од главних заговарача у одвраћању хришћана од прилажења Венецији, птавише да је пријетњама присиљавао људе да се потчине скадарском паши, те и то да је он главни кривац пораза што су га претрпјели Црногорци на Цетињу, пошто се том приликом са великим бројем својих људи придружио војсци Сулејман-паше. Уосталом, каже даље Бошковић, провидур је добро обавијештен о свим његовим подухватима, као и о оним бољевићког кнеза Машана. На крају извјештаја каже да је Сулејман-паша чим је чуо за хватање сотонићког кнеза, упутио многе курире са великом сумом новца за његов откуп.

Већ 8 новембра ванредни провидур жури да у вези са кнезом Радом изда наређења команданту Перинију и капетану Бошковићу.³⁾ Изражавајући своје нарочито задовољство, похваљује настојање и ревност извршилаца хватања сотонићког кнеза. Затим каже да је потребно што могуће прије, и то са свим мјерама предострожности, спровести ухваћеног кнеза у Котор, те у ту сврху одмах упућује тражене ланце и пише, како каже, главном претставнику млетачких власти⁴⁾ у Будви, да би овај одредио једног свог потчињеног функционера за спровођење кнеза Рада. Каже да је потребно да у поменутом спровођењу учествује јака стража уколико би исто било обављено копненим путем, ма да је он мишљења да би било боље користити један наоружан брод, те њиме довести затвореника у Росе и предати га тамошњем гувернеру. Уколико се ријечи на ово посљедње, поменути функционер будванског претставника остаће уз кнеза Рада све док овај не буде предан властима у Котору.

Као што је наговјестио у горњој наредби, провидур Зено је одмах писао и претставнику млетачких власти у Будви.⁵⁾ Овоме наређује да се у договору са Перинијем и Бошковићем побрине за што брже и сигурније спровођење сотонићког кнеза у Котор.

Руководилац групе која је извршила хватање кнеза Рада, Јанко Вулов из Риђана, још седмог новембра био је упућен у Котор, ванредном провидуру, који га је наредног дана записнички саслушао у својој канцеларији. Он је изјавио: „Још одмах послје боја са Сулејман пашом на Цетињу, добио сам изричито наређење од капетана Марка Бошковића да пратим кораке Рада Вукова из Сотонића, који је послје поменутог боја наставио да

²⁾ ДАК — УП 546/II. ³⁾ ДАК — УП 547/II.

⁴⁾ Заправо *podesta*, што значи градоначелник, али је овај превод и сувише слаб да у овом случају одреди функције које је млетачки *podesta* у Будви вршио; он је заправо био за Будву *alter ego* которског провидура.

⁵⁾ ДАК — УП 548/II.

нам припрема свако зло, те је због тога од Турака, а нарочито од Сулејман паше, уживао особито поштовање и наклоност. Настојао сам да га, скупа са својим друговима, ухватим у клопку, али пошто је био свјестан својих дјела, а к томе још упозорен од Турака, врло опрезно се кретао, те и поред свих мојих настојања није ми успијевало да остварим жељу преузвишеног господина ванредног провидура.

Кад се недавно Раде Вуков скупа са Сулејман-пашом и његовим људима био примаквао Будви и кад је увидио борбену готовост наших, која га је натјерала на повлачење, те одустао, поново сам добио наређење од команданта Перинија и капетана Бошковића да одем у Црмницу и да тамо опрезно извршим његово хватање. Послије више неуспјелих покушаја, сазнавши да кнез Раде намјерава прије своје крсне славе св. Михаила ићи у млин ради мљевења жита, у прошлу сриједу отишао сам са тринаест својих другова до реченог млина, гдје сам се са осталим сакрио у оближњој шуми. Четири дана и толико ноћи остали смо тако сакривени, кад ето петог дана кнеза Рада, који је са још једним човјеком из Сотонића тјерао четири коња натоварена житом у млин. У договору са друговима сачекао сам да пане ноћ, и тада сам закуцао на вратима млина; на моје куцање одговорио је кнез Раде да не дозвољава да се ноћу икоме отворе врата, али пошто сам ја на лијепи начин наставио тражити да ми се отворе врата, власник млина је замолио сотонићког кнеза, те је овај попустио, и тако сам ушао, а за мном моји другови, који га одмах везаше скупа са човјеком који га је пратио. Одмах смо се упутили према овим странама. Кад смо стигли код Голог Врха, понудио нам је 100 реала за свој откуп, али ми, придржавајући се дужне вјерности, настависмо пут, који су нам, пошто смо били откривени, угрожавали неки Турци у заједници са неколико Црмничана. Кад смо стигли у Паштровиће, видјевши да је близу мора, понудио нам је 100 златних цекина, а и разне дарове, говорећи нам да ће их, кад се ради о њему, Сулејман-паша одмах дати, а сем тога нас је увјеравао за будућност не само у своје пријатељство које би нам се, како он каже, исплатило, већ и у захвалност разних истакнутих Турака, који су му необично били наклоњени због вјерности и помоћи коју им је у свим приликама указивао.

Довели смо га у Будву и предали смо га команданту Перинију, који нас је и упутио његовој екселенцији да јавимо вијест за коју се надамо да ће бити много угодна, пошто је кнез Раде човјек веома великог значаја у погледу гореизложених ствари, сем тога и људи из Утрга, Брчела и Сотонића изражавају велико задовољство за његово хапшење, пошто је он наговарао Турке да од поменутих села траже коње и велике дажбине.⁶⁾

⁶⁾ ДАК — VII 549/II.

Сјутрадан (9 новембра) по овом саслушању ванредни провидур је наредио да се на Перинијев предлог⁷⁾ саслуша поп Никола Хрватовић из Спича, који је управо био стигао у Котор. Он је, поред осталог, на саслушању казао да је опште мишљење да су кнез Раде и кнез Машан, који је такође из Црмнице, непријатељи хришћана, те да су проузроковали и пораз на Цетињу. Тврди за кнеза Рада да је велики непријатељ Венеције, те да, удружен са Турцима, настоји да потпуно подјарми хришћане који би желели да се ставе под заштиту Венеције. Запитан да ли зна неку особу која би могла боље расвијетлити суду личност кнеза Рада, Хрватовић је одговорио да сви у Црној Гори знају за његове непрекидне злочине против јадних хришћана, те да стога свако може дати тражена обавијештења суду.

11 новембра и Перини и Бошковић извјештавају ванредног провидура да му упућују у Котор кнеза Рада: И у једном и другом извјештају стоји да ће се спровођење истог извести једним наоружаним бродом под сигурном стражом. Оба препоручују провидуру да буде широке руке у награђивању извршилаца хапшења, јер да су исти у више наврата били упућивани против државних непријатеља. Говоре да су сазнали да је скадарски паша упутио у Црмницу Ахмет-агу Шебалића да каже црмничким кнезовима да настоје спасити кнеза Рада, а у противном да запријети да ће паша предузети друге мјере. Сем тога, сазнали су и то да је паша позвао к себи и цетињског владику, али да неће отићи. Кажу да му упућују и информације које је затражио у вези са сотонићким кнезом, а које су добиле од паштровских „сућа“, који поред осталог желе да се ухвати жив или мртав и бољевићки кнез Машан, једномишљеник кнеза Рада.⁸⁾

Као и горње извјештаје, тако су и информације о кнезу Раду Перини и Бошковић посебно доставили, али оне се потпуно подударују. У њима стоји да је још при избијању рата сотонићки кнез Раде Вуков био позван од покојног Вука Бошковића, који је тада био командант пограничних снага, да приђе Млетачкој Републици, као што су то други кнезови урадили, али је он одбио, и штавише са бољевићким кнезом Машаном отишао скадарском паши, кога је савјетовао на који ће начин привући хришћане. Он је том приликом оставио паши и таоце. Паша се тада, обезбјеђен са црмничке стране, усмјерио на Паштровиће и опсједне Бошковића Кулу, те је том приликом нанео много штете Паштровићима, нарочито попаливши многе куће. А и други пут, кад је Сулејман-паша долазио с војском на границу, кнезови Раде и Машан повукоше са собом читаву Црмницу, изузев кнежину Брчели, и придружише се пашиној војсци. Они су се са великим бројем Црмничана придружили војсци скадарског паше и онда

⁷⁾ ДАК — УП 552/II.

⁸⁾ ДАК — УП 556 и 558/II.

када је овај кренуо да напане Црну Гору. Том приликом, до-спјевши до Ријеке Црнојевића, паша се плашио да настави про-дирање у правцу Цетиња, и хтио је одустати, али га окуражише кнез Раде и кнез Машан, који му се и обавезаше да ће лично отићи ради осматрања ситуације и оцјене снага окупљених на Цетињу. И тако њиховим настојањем паша се одлучи да напане Цетиње. Кад је прошлог фебруара, наставља се у информација-ма, Сулејман-паша опеједоа топовима Каштел Ластву, кнезови Раде и Машан добровољно му прискочише у помоћ са великим бројем људи. Исти су једном приликом удружени са Глуходољани-ма молили Сулејман-пашу да потпуно уништи Паштровиће, те да на тај начин загосподари читавом територијом до Будве и Ко-тора (sic!) Када је овог августа, стоји даље у истим информа-цијама, Сулејман-паша поново напао нашу територију, кнез Ра-де и кнез Машан са Глуходољанима су снабдијевали његову војску храном и дотурали оружје.⁹⁾

12 новембра кнез Раде и онај Црмничанин који је скупа са њиме био ухваћен, а коме тек сада сазнајемо име (Ђуро Марков из Сотонића), били су у Котору. Одмах по њиховом доласку, а по наредби ванредног провидура, почео је, заправо наставио се, процес против кнеза Рада саслушањем Ђура Маркова у прису-ству самог провидура Зена. Овај је приликом свог дугог саслу-шања, пошто је изјавио да му је кнез Раде блиски рођак, пружио о истом податке који се потпуно слажу са изјавама Јанка Вулова и информацијама команданта Перинија и капетана Бошковића. И он је нагласио да би Црмничани били пришли Републици да их није од тога одвраћао кнез Раде, који је у ту сврху одржавао врло честе зборове, увијек пријетећи Сулејман-пашом, као и то да је он нарочито настојао да хришћани, а поготово Црмничани, буду оптерећени дажбинама преко уобичајене мјере, не водећи рачуна о биједном стању многих. Увјерен је, рекао је на крају, да ће се Црмничани радовати његовом хапшењу.¹⁰⁾

Имајући са разних страна исте податке о раду сотонићког кнеза, ванредни провидур сматрајући да је сувишно даље вођење процеса, закључује исти и без саслушања самог кнеза Рада. Изгледа да није донио ни формалну пресуду, већ је једноставно наредио да се сотонићки кнез убије.¹¹⁾

И поред тога што у свим извјештајима и саслушањима у вези са дјеловањем кнеза Рада морамо претпоставити и извјесна претјеривања, ипак морамо извести закључак да је он, ставивши се у службу Сулејман-паше Бушатлије, имао извјесног утицаја на Црмничане, што се доказује не само живим настојањима ко-

⁹⁾ ДАК — УП 557 и 559/II.

¹⁰⁾ ДАК — УП 560-563/II

¹¹⁾ Зенов извјештај Сенату од 6 децембра 1686 године дјелу Црна Гора за Морејског рата, Београд 1907, стр. 56.

торског ванредног провидура око његовог хапшења и претјерано опрезним мјерама обезбјеђења од евентуалног његовог бијега, већ и околношћу да је на разним мјестима (у Црној Гори, Паштровићима, Будви, Спичу) био опште познат његов протународни, а истовремено и протумлетачки рад. Тако можемо претпоставити и његов велики удио у одбијању Црмничана да се ставе под млетачку заштиту.

Сл. Мијушковић

ТРГОВИШТЕ У КОТОРСКИМ СПОМЕНИЦИМА

Познато је да се стари Рас, Немањина престоница, јавља од средине XIV вијека под именом Трговишта. Од 1461, поред Трговишта јавља се и Ново Трговиште, односно Нови Пазар, као новооснована варош од стране Турака, удаљена свега 7 км од старог Трговишта, које се као насеље одржало до краја XVI вијека. По наводима Косте Н. Костића, Дубровчани су имали у Трговишту „своју колонију, дућане и консула“ („Наши нови градови на југу“, 26). Од 1459 тамо су већ турске власти.

У Которским споменицима, Трговиште се јавља четрдесетих година XV вијека, и то као велико тржиште олова. У његовој близини налазили су се активни и богати рудокопи Копаоника, у првом реду Третча и Брвеник.

Марко Радончић из Трговишта изјавио је пред судом у Котору, 28 јуна 1440, да дугује Михаилу Палташићу из Котора 384 златна дуката за чоху коју је од њега узео. Јамчећи за себе и своје насљеднике свим својим добрима, Марко се обавезао да му то врати током септембра у олову, рачунајући 1000 фунти млетачке мјере по 11 златних дуката. Истовремено се обавезао да олово пренесе о свом трошку, и да коње на којима дотјера олово у Котор натовари сољу коју ће узети од Михаила у одговарајућој тежини дужног олова. Ако Радончић дотјера више олова, Палташић му је дозволио да вишак може продати коме хоће. Важност ове исправе престала је 23 новембра, што значи да је погодба била извршена (VI, 1001).

Крајем новембра исте године, браћа Марко и Никола Радончићи из Дубровника, трговци у Трговишту, изјавили су пред которским судом да су примили од Михаила и Николе Палташића, браће, 574 златна дуката у дукатима и чохи. Обавезали су се да то плате оловом, које ће донијети у Котор о свом трошку и предати Палташићима до Госпођинадне 1441, под пријетњом казне 5 према 6(20%) на годину, по прописима Которског статута, рачунајући за 1000 фунти олова млетачке мјере 11 златних дуката.